

Overgrep i PU-omsorgen

TIRSDAG 6. APRIL 2021 Nr. 77 • Årgang 147 • Lassalg kr. 40,- • www.fen.no

Abito
BOLIGMAGASIN

BARNDOMSDRØMMEN
Fikk huset hun
drømte om

BLOMSTERTIPS
Slik får du
de til å vare

Fædrelandsvennen

NYHETER SIDE 8
Redde på jobb
Ambulansearbeidere i Agder er tidsvis reddet på jobb. Nå etter tyverier tilknyttet i Lareværet, bedre informasjon om pasienten de skal hjelpe for de når frem.

NYHETER SIDE 6
Vil anmelde rånere

NYHETER SIDE 10
Lesernes påskebilder

OMSORGEN FOR UTVIKLINGSHEMMEDE

Fem helseansatte sparket

■ En sov på jobb, to stjal, en slo og en nektet å bytte bleier på de utviklingshemmede beboerne. Fædrelandsvennen har funnet urovekkende saker i omsorgen av noen av de mest sårbare menneskene i Kristiansand kommune. **NYHETER SIDE 4**

Metoderapport til SKUP 2021

Av Connie Bentzrud og Tarjei Leer-Salvesen,
Fædrelandsvennen

Innledning

Det er vanskelig å tenke seg en mer utsatt og sårbar gruppe enn utviklingshemmede. Mange av dem mangler språk, og vil ha vanskelig for å fortelle når de blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Voksne utviklingshemmede utsettes for vold og overgrep i langt større grad enn befolkningen ellers, likevel avdekkes det få tilfeller, og det finnes store mørketall.

Denne saken startet med et tilfeldig funn i en postjournal. Et brev fortalte om fem ansatte i Kristiansand kommune som hadde fått sparken. Alle var avskjediget av ulike årsaker, men alle jobbet med voksne utviklingshemmede. Det vekket vår nysgjerrighet.

Et vanskelig arbeid resulterte til slutt i en serie artikler som avslører hvordan omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep rammer en gruppe som verken har medienes eller politikernes oppmerksomhet. Artiklene vakte oppsikt, og har fått konsekvenser både på systemnivå og for enkeltmennesker.

Innsendere:

Connie Bentzrud, connie.bentzrud@fvn.no, tlf 90626891
Tarjei Leer-Salvesen, tarjei.leer-salvesen@fvn.no, tlf 92429935

Serien ble publisert i april og mai 2021, med foreløpig siste sak 31. desember 2021.

Redaksjon:
Fædrelandsvennen (ansvarlig redaktør Eivind Ljøstad)
Rådhusgata 14 a, 4611 Kristiansand
Tlf: 38361800

Starten

Både Connie Bentzrud og Tarjei Leer-Salvesen er vant til å bruke innsynsretten og til å lese mange offentlige dokumenter. En dag kom Tarjei over et dokument som fikk det til å gå kaldt nedover ryggen hans. Det var et nokså tilfeldig dokument i en postjournal. Denne saken kom ikke fra en tipser, men fra en ukentlig arbeidsrutine. Vi benytter flittig både lokale postjournaler og den statlige løsningen eInnsyn. Her søker Tarjei på stikkord som «avvik» og «pålegg» i kombinasjonen med kommunenavn og bedriftsnavn i Fædrelandsvennens nedslagsfelt.

Dette brevet handlet om fem ansatte som alle hadde fått sparken. Det er ikke uvanlig at det begås feil i tjenestene som igjen fører til personalsaker. Men fem ansatte som blir omtalt i ett og samme brev er svært uvanlig. Brevet var fra Statsforvalteren i Agder, og Kristiansand kommune var mottaker. Det handlet om de ansatte som har omsorgen for noen av samfunnets aller mest sårbare mennesker, voksne utviklingshemmede som bor i kommunale bofellesskap. I et nøkternt språk listet fylkeslegen opp hva de ansatte hadde gjort.

En sov på nattevaktene sine og unnlot å passe på de hun hadde ansvaret for. En stjal penger og solgte dop. En stjal medisiner fra brukerne. En hadde sluttet å stelle beboerne, med sår og dårlig hygiene som resultat. Den siste slo beboere.

Det var snakk om alvorlige voldstiltfeller. Fylkeslegen konstaterte at Kristiansand kommune ikke hadde fulgt reglene og sjekket referansene til denne ansatte. Hadde de gjort det, ville de nemlig avdekket at samme person også mistet sin forrige jobb på grunn av vold.

Tarjei delte brevet med Connie. De to reporterne har jobbet med flere større prosjekter sammen. Vi forstod av brevet at her kan det være snakk om systemiske utfordringer for en svært sårbar gruppe mennesker. De vi ikke visste var hvor stort problemet er. Var det avgrenset til ett bofellesskap og en liten gruppe ansatte?

Organisering

Selv om det er to reportere som har gjort det meste av arbeidet i denne saken, er det mange andre som har bidratt og som fortjener takk for det. Reportasjeleder har vært Jostein Ravnåsen. Fotografene Kjartan Bjelland og Jacob Buchard har bidratt godt i arbeidet. Illustratør og kunstner Mariel Simone Bentzrud fortjener en ekstra takk for sitt bidrag til å illustrere det som fotografene i denne saken ikke har hatt mulighet til fange med tradisjonelle pressefotografier. Ann-Magritt Arnli fortjener takk for digital desking av sakene.

Hovedarbeidet i denne saken er gjort av journalistene Connie Bentzrud og Tarjei Leer-Salvesen.

Arbeidet strekker seg fra perioden september 2020 til mai 2021, men har foregått ved siden av andre prosjekter. Vi anslår tidsbruken til ca to månedsverk på hver av disse journalistene, i tillegg til innsatsen som er lagt ned av de andre som er takket over her. Dette gjelder den

første fasen. I tillegg har vi fulgt opp sakene mot slutten av året, og vil fortsette å følge temaet fremover.

Innledende arbeid

Ved siden av andre saker høsten 2020, jobbet vi med å gjøre innledende sjekking av saken. I brevet vi fikk innsyn i, var det ingen navn på beboere, og navn på de ansatte var sladdet. Også navn og sted som angir hvilke(t) bofellesskap det var snakk om, var omhyggelig fjernet fra brevet, for å unngå identifikasjon. I starten av arbeidet holdt vi muligheten åpen for at problemet i saken kan være avgrenset til ett sted og en liten gruppe ansatte.

I det anonymiserte brevet nevnes flere forhold som er anmeldt politiet. Hvis en av disse sakene har kommet opp til doms allerede, er det kanskje mulig å lese stedsnavnet i dommen?

Det stemte. Redaksjonen fant en aktuell rettsavgjørelse på domstol.no. Den ene av de fem ansatte var avskjediget etter tyveri av betalingskort fra utviklingshemmede beboere. Vedkommende ble også domfelt for narkotikarelaterte lovbrudd. I dommen kunne vi også lese hvilket bofellesskap i Kristiansand kommune vedkommende jobbet på.

Dermed kunne vi jobbe litt mer fokusert fra start med kildearbeid og innsynsarbeid. Connie tok et hovedansvar i starten for å nærme seg pårørende, og Tarjei for innsynsarbeidet. Dette skillet var ikke skarpt. Begge journalistene jobber med både muntlige kilder og dokumenter.

Metode

Arbeidet har vært preget av varsomhet i møte med den sårbare gruppen vi skriver om, og et metodisk arbeid med innsyn som verktøy. Vi skriver nærmere om de etiske avveiningene etter hvert, men starter metodebeskrivelsen med innsynsarbeidet.

Innsynsarbeidet

Dette prosjektet i Fædrelandsvennen startet altså med et litt tilfeldig funn av ett dokument. Hvordan kunne vi komme videre? Noen spor lå i det første dokumentet vi fant. Det omtalte forhold som var interessante for politiet og muligens også for rettsvesenet, noe som gir en åpning for å snakke med kilder i politiet og søke etter relevante rettsavgjørelser på domstol.no. Men kunne det ligge flere dokumenter i postjournalene vi burde lese? Og hvordan kunne vi gå frem for å finne dokumenter som eventuelt ikke var journalført?

Når journalister søker i postjournaler, er det to hovedmetoder som benyttes. Den «gamle måten» å gjøre dette på, fra den tiden postjournaler ikke var søkbare, består i å lese dem kronologisk for å forstå hva som skjer i en offentlig institusjon. Søkbare journaler har gjort det

mulig å lete med stikkordsøk, slik dette dokumentet ble funnet. Når vi nå skal videre, må vi ta i bruk flere verktøy.

Alle oppføringer i en postjournal har en dato (eller flere, ofte ser man både journaldato og dokumentdato), en sakstittel, en dokumenttittel og et felt som angir avsender/mottaker. I tillegg har den et saks- og dokumentnummer. Det er gjerne oppført slik: 2019/12345-10. I dette tenkte eksemplet viser tallene før skråstreken at saken ble opprettet i år 2019, de neste sifrene viser at vi har å gjøre med sak 12345, mens tallet bak bindestreken viser dokumentnummeret i den aktuelle saken.

Saksomslag og nulldokumenter

Innsyn har en funksjon der man kan klikke på dokumentet og be om oversikt over resten av de journalførte dokumentene i samme sak. Systemet er enkelt, men slett ikke alltid treffsikkert. Kristiansands kommunale postjournal fungerer ikke helt på samme måte, men prinsippet er likt. I denne saken fant vi noen flere dokumenter, men det var hull i enkelte av dokumenttrekkene. Vi ba derfor om innsyn i «saksomslag», som er et arkivfaglig begrep for «fullstendig innholdsfortegnelse». Vi benyttet oss primært av journalen til Statsforvalteren og kommunen. I begge journalene lette vi etter saker der de to instansene skrev til hverandre om denne tematikken.

En arbeidshypotese var at kommunen burde ha mange ulike saksnummer for den samme saken, fordi noe av saken handler om mulige systemfeil og hvordan man skal adressere disse, mens noe handler om konsekvens for de ansatte. Når vi allerede vet at fem personer er avskjediget, bør det finnes minst fem saksnummer hos kommunen.

Connie og Tarjei opprettet et felles arbeidsområde, og tok i bruk et regneark (Google Sheets) for å holde oversikten over dokumentene. Her førte vi inn alle de relevante sakene vi fant i journalene, og markerte hvilke dokumenter vi fant igjen i andre journaler som var de samme. På den måten kunne vi kryssjekke mellom kommunens og statsforvalterens arkiv, og lete etter det vi trodde den andre burde ha noe mer om når vi hadde funnet en sak det ene stedet. Denne måten å jobbe på er bra av to grunner. Det gir en mer komplett oversikt over dokumentene i sakene. I tillegg hender det at kommunalt og statlig nivå sladder dokumentene ulikt, slik at man i sum kan lese mer av hva saken handler om.

Kristiansand kommunes enhet for helse- og livsmestring har dessuten en praksis som eksisterer kun i deler av forvaltningen. De fører en del spennende dokumenter som er basis for alvorlige saker som såkalte «nulldokumenter». Riksrevisjonen har tidligere kritisert forvaltningen for bruken av «nulldokumenter». Et «nulldokument» er aldri å finne i postjournalen, men dukker opp på oversikten når man ber om innsyn i saksomslaget. I flere av sakene vi var interessert i, var det slike «nulldokumenter» som var første dokument i saken.

En annen problemstilling er interne notater som kan være avgjørende for forståelsen av saksbehandlingen, men som ikke blir synlig i postjournalen. Ofte føres bare inngående dokumenter (type I) og utgående dokumenter (type U), mens man lar være å journalføre det

notatet saksbehandleren skriver etter en avgjørende telefonsamtale (type X, som markerer at dokumentet er internt)

Eksempel på sak med «nulldokument»:

Journalposter:						
Doknr	Tvne	Innhold	Journaldato	Dok. dato	Saksbehandler	Avsender/Mottaker
0	X	Saksbehandlingsnotat 20/2311	05.03.2020	05.03.2020	HESO/TOBNO	
1	I	Klage på personal - [redacted]	05.03.2020	05.03.2020	HESO/TOBNO	[redacted]
2	I	Klage på personal - rettelse og omsorgssenter [redacted]	05.03.2020	05.03.2020	HESO/TOBNO	[redacted]
3	I	Klage på personal - tilleggsopplysninger	09.03.2020	07.03.2020	HESO/TOBNO	[redacted]
4	U	Innhenting av opplysninger i tilsynssak	28.04.2020	12.03.2020	HESO/TOBNO	Kristiansand kommune
5	I	[redacted] og omsorgssenter - ber om utsatt svarfrist	08.04.2020	08.04.2020	HESO/TOBNO	Kristiansand kommune
6	U	Bekreftelse på utsatt svarfrist	27.04.2020	14.04.2020	HESO/TOBNO	Kristiansand kommune
7	I	[redacted] - redegjørelse - uttalelse - kopi av journal	27.04.2020	24.04.2020	HESO/TOBNO	Kristiansand kommune
8	X	Telefonsamtale	28.04.2020	25.03.2020	HESO/TOBNO	

Metoden fungerte bra, men ikke perfekt. Vi fant raskt informasjon om flere av de fem ansatte vi var på jakt etter, men en av sakene vi nå satt med informasjon om passet dårlig inn i puslespillet.

Vi fikk innsyn i brevet som ga nærmere beskrivelser av manglende stell, vi fikk innsyn i brevet som beskriver voldsepisoder, og vi fikk lese om tyverier av penger og misbruk av beboeres kredittkort. Ved å kryssjekke alle dokumenter vi hadde samlet, fant vi også til tross for omfattende sladding, ut at en av de ansatte hadde stjålet medisiner fra beboere og solgt dop.

Men den ene saken som ble beskrevet i et av brevene i statsforvalterens journal handlet om påstander om flere grove voldtekter av en mann i femtiårene på en av kommunens institusjoner. Denne saken var ikke en del av historien vi opprinnelig var nysgjerrige på, men utvidet perspektivet. Vi hadde hørt om den via Connies muntlige kilder allerede.

I tillegg til innsynssakene i de konkrete avvikene vi undersøkte, jobbet vi med å forstå helheten. Vi ba om innsyn i kvalitetssystemet i sektoren, i varslingsrutinene, og i den forrige revisjonen av habiliteringsfeltet, som lå en del år tilbake i tid. Vi leste også en mengde dokumenter fra politikernes helseutvalg for kommunen, for å se hvordan forholdene for de utviklingshemmede var satt på dagsorden politisk. Konklusjonen vår etter å ha gått gjennom disse dokumentene, var at problemstillingen med vold og seksuelle overgrep mot voksne utviklingshemmede ikke står på dagsorden og ikke har gjort det de siste årene.

Kildearbeid med pårørende

Stort sett alle som har barn bekymrer seg, i hvert fall til den dagen barna har et eget liv og har på plass ting som utdanning, egen familie, hus og hjem, og man ser at de vil klare seg bra den dagen man selv er borte. For foreldre til utviklingshemmede tar bekymringen aldri slutt.

«Hva skjer med gutten vår den dagen vi dør» var nok den setningen som gjorde størst inntrykk når vi hørte den for første gang. «Gutten» var en 57 år gammel mann, og foreldrene var godt over 80 år.

For noen tiår siden var det ganske vanlig at utviklingshemmede døde før foreldrene sine, men med dagens forståelse rundt utviklingshemninger og hvordan man bedre ivaretar helsen til ulike grupper innenfor området, lever stadig flere lengre enn sine foreldre. De fleste vil dermed være avhengig av det offentlige hjelpeapparatet den dagen foreldrene dør.

Connie har tidligere skrevet saker om mennesker med ulike funksjonshemninger, og hadde kilder innenfor det lokale miljøet. Ved hjelp av disse personene kom vi i kontakt med mennesker som selv hadde voksne barn som var utviklingshemmede. Mange av disse foreldrene har kjempet en årelang kamp for å få et «godt nok» tilbud til den utviklingshemmede. Det handler om både bosituasjon, riktig helsehjelp og en meningsfylt hverdag. De er prisgitt systemet som i dette tilfellet er kommunen, og flere foreldre forteller at de er livredde for å havne i konflikt med nettopp kommunen i frykt for at deres barn skal ende opp med et dårligere tilbud.

For oss fremstår frykten både relevant og dokumentert. Vi har hørt både kommuneledelsen og andre i systemet karakterisere disse foreldrene som «vanskelige» og «krevende» selv når kravene og ønskene deres virker rimelige og er langt innenfor det man etter loven har rett på av hjelp fra kommunen. Kommuneledelsen slår alltid fast at det ikke skal være noen grunn til å frykte at kommunen skal la uenigheter gå ut over tjenestetilbudet.

Likevel er frykten for represalier fra kommunen sterk hos mange, og den har gjort det svært vanskelig å nærme seg de pårørende i disse sakene. Connie hadde utallige møter med pårørende før noen av dem bestemte seg å fortelle sin historie.

Arbeidet overfor kommuneledelsen

Vi brukte også god tid før vi gjorde første henvendelse om intervjuer i sakene til Kristiansand kommune. I starten jobbet vi mest med innsynsarbeid for å kartlegge omfanget av det vi ønsket å skrive om. Det tegnet seg et bilde som lot til å handle om mer enn enkelthistorier, men kanskje også langvarig systemsvikt.

Etter innsynsarbeidet, sto det blant annet klart for oss at:

- Kristiansand kommune hadde ikke forstått regelverket med å melde fra om alvorlige lovbrudd begått av helsearbeidere uten autorisasjon
- Kristiansand kommune hadde ikke på plass en rutine for å undersøke referanse fra siste arbeidsgiver før de gir nyansatte ansvar for sårbare utviklingshemmede
- Kristiansand kommune la til grunn at en utviklingshemmet beboer ikke hadde blitt voldtatt, selv om politiet mente det motsatte
- en rekke pårørende familier var redde for represalier hvis de sier fra om svikt i tjenestetilbudet til utviklingshemmede
- kommunen vår hadde latt være å innføre et nytt system for håndtering av varsler om vold og overgrep, som har hatt god effekt i andre kommuner

Vi ønsket svar på håndteringen av både enkeltsaker og en rekke system-spørsmål. Tidligere erfaringer med slike intervjuer med ledere har lært oss at mange punkter i et konfrontasjonsintervju kan ende med utsettelse og at forhold blir avfeid med at dette er en ny problemstilling for lederen som vil ha mer tid til å sette seg inn i stoffet. Denne gangen valgte vi en annen strategi enn vi pleier. Vi hadde muntlig dialog med kommunedirektør Brede Skaalerud på forhånd om videst mulig rammer for intervjuet. Deretter valgte vi å sende alle hovedspørsmål på forhånd, med beskjed om at vi måtte kunne stille oppfølgingsspørsmål når det var relevant. Kommunedirektøren fikk forberedt seg, og tok også med kommunalsjefen med ansvar for habiliteringstjenesten.

Vi kan nok ikke anbefale andre journalister å gjøre det på denne måten i alle typer vanskelige saker. Men det fungerte godt i arbeidet med denne artikkelserien.

Selve intervjuet gikk over flere timer, og det var ingen spørsmål som ikke ble besvart. Kommunen innrømmet systemsvikt på flere områder. De innrømmet at de ikke hadde på plass planer for hvordan man håndterer vold og overgrep mot voksne utviklingshemmede, og de innrømmet at de ikke hadde sjekket personell godt nok. De beklaget også overfor pårørende hvis disse opplevde frykt for represalier, og lovet å gjøre alt for å bedre samarbeidet mellom pårørende og ansatte i tjenestene.

Etiske vurderinger

Vi oppfatter problemstillingen i denne artikkelserien som en del av kjernen i samfunnsoppdraget vårt. Dette er en svært sårbar gruppe mennesker. Når voksne utviklingshemmede utsettes for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, er de som regel ute av stand til å si fra selv. Denne gruppen er ikke på mediernes og politikernes agenda i det daglige. Når vi vet at det skjer alvorlige feil i omsorgen for denne gruppen, er det vår oppgave å omtale det.

Samtidig har sakene et klassisk dilemma i seg. Som journalister ønsker vi å skrive så konkret som mulig. Vi vil helst skrive akkurat når noe skjedde, beskrive stedet og de involverte personene så nært og konkret som mulig. Og samtidig skal vi ivareta hensynet til sårbare mennesker.

I utformingen av artiklene i denne serien har vi valgt en svært stor grad av anonymisering. Vi skriver konkret om hvilken kommune dette har skjedd i, og vi gjør åpne intervjuer med de øverste lederne for virksomheten som står ansvarlig for kvaliteten i tilbudet. Bofellesskapene det er snakk om her er små. Det er ofte snakk om 4-6 voksne utviklingshemmede på hvert sted. Derfor er det vanskelig å skjermes tilstrekkelig hvis vi omtaler den enkelte adressen, eller for den saks skyld den enkelte enhetslederen på adressen.

Kunne vi likevel omtalt brukerne med navn og bilde? Det er vanskelig å si hva de hadde ønsket selv. De vi har snakket med i denne gruppen, har i flere tilfeller ikke evnen til å forstå hva det vil si å medvirke i en artikkelserie som setter søkelys på vold og seksuelle overgrep.

De nærmeste pårørende er ofte redde for represalier, noe vi skrev om i en egen artikkel i serien.

Kontradiksjon i voldtektssaken

I flere artikler berører vi livssituasjonen til en utviklingshemmet mann som flyttet hjem til sine aldrende foreldre etter det som skal ha vært flere grove voldtekter i bofellesskapet der han bodde.

Det skal mye til før vi velger å la noen fortelle anonymt, men i historien om mannen som skal ha blitt voldtatt i et kommunalt bofellesskap, valgte vi likevel å gjøre det. Sakens verdi veide tyngre enn det å velge den bort på grunn av familiens ønske om å være anonyme. Denne saken anonymiserer vi overfor leserne på en slik måte at det ikke skal være mulig å forstå hvem dette er, med mindre man allerede har kjennskap til saken. Det er likevel ønskelig å få kommunen i tale i en slik sak, og det rettes konkret og alvorlig kritikk mot kommunens saksbehandling i denne saken.

Saksgangen var godt dokumentert gjennom innsynsbegjæringene vi allerede hadde fått svar på fra Statsforvalter. De dokumenterte at kommunen hadde brutt loven på flere punkter når det gjaldt håndteringen av saken. I tillegg fikk vi dokumenter fra familien, deriblant tilsvar fra kommunen, som klart viste at dette ikke var en enkelt hendelse, men systematisk svikt.

Enkelte av dokumentene i overgrepssaken avslørte at kommunen totalt hadde misforstått politiets henleggelseskriterier. Saken var etterforsket, men ble henlagt på grunn av «ukjent gjerningsperson». Det betyr altså ikke at politiet avskrev at voldtektene kunne ha skjedd, men at man ikke visste hvem som hadde gjort det. Kommunen valgte imidlertid å tolke henleggelsen dithen, at ingenting straffbart skulle ha skjedd.

I dokumentene fant vi også anklager mot de pårørende. De ble anklaget for å ha trodd på den utviklingshemmede når han fortalte om overgrepene, og hvordan politietterforskningen hadde påført ansatte i kommunen falsk mistanke.

Det sto lite eller ingenting om hvordan man ellers hadde håndtert en så alvorlig sak, og da kommunen heller ikke tilbød familien en annen bolig for mannen enn der hvor han skal ha blitt utsatt for overgrep, følte familien at de ikke hadde annet valg enn å flytte ham hjem til sine gamle foreldre.

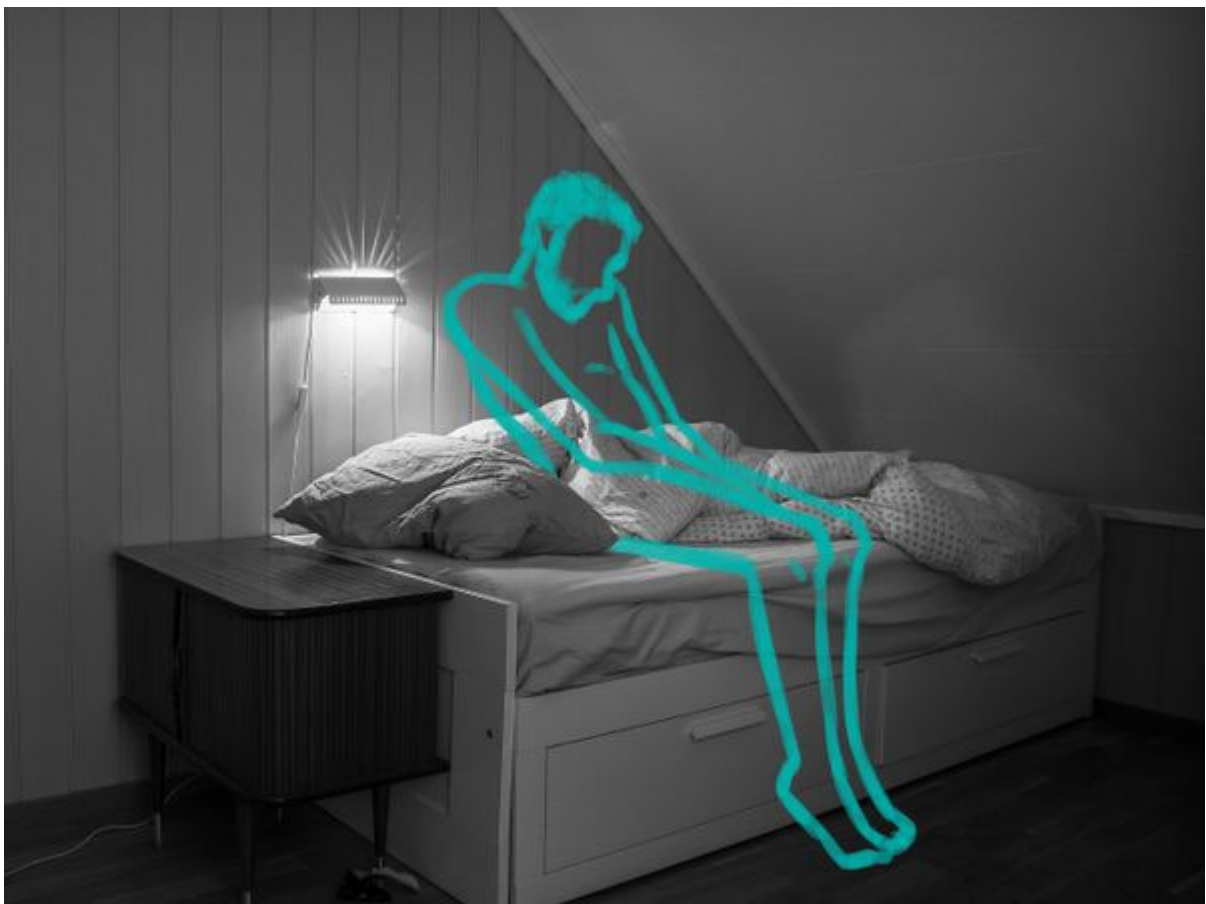
Disse dokumentene avslørte både manglende kunnskap om hvordan man avdekker overgrep og vold mot utviklingshemmede, og hvordan slike saker skal håndteres og forstås opp mot en politisak. Ved å gå nærmere inn i politiets håndtering av saken, avslørte det at selv om avhør av den utviklingshemmede ble foretatt på Statens Barnehus, mangler også politiet tilstrekkelig kunnskap om hvordan man håndterer de ulike gradene av utviklingshemninger. Mannen hadde gjentatte ganger fortalt detaljert til familien hva han hadde vært utsatt for, men klarte ikke å gjenfortelle dette i formelle avhør.

I kontakt med Statens Barnehus i Kristiansand, fikk vi også tall for hvor mange slike avhør av voksne som foretas årlig. Samtidig fikk vi klar beskjed både fra spesialister i slike avhør og

andre med stor kunnskap om utviklingshemmede som utsettes for vold eller overgrep, om at det for denne gruppen er store mørketall. Noen av grunnene til det er trolig stor utskifting av personale, små stillingsbrøker, stor vikarbruk og mangel på kunnskap og fortrolighet blant dem som jobber med voksne utviklingshemmede til daglig. Når disse tingene svikter, er det kommunens ansvar.

Det ble derfor viktig for oss å sørge for at kommuneledelsen faktisk var i stand til å svare på alle spørsmål vi hadde, og ikke kunne skjule seg bak taushetsplikt eller «dette må vi undersøke før vi kan svare». Vi sørget for å innhente relevante fullmakter for oppheving av taushetsplikt, og vi valgte å sende alle spørsmål til kommunen i god tid før selve intervjuet.

Kommuneledelsen kunne dermed svare konkret på påstandene som ble fremmet mot saksbehandlingen i denne saken. Det at denne saken ble omtalt og besvart konkret, gjorde det også mulig for politikere å ta den opp senere. Oppmerksomheten om saken bidro til endring, som vi skriver om i avsnittet om konsekvenser.

Samarbeid med illustratør/kunstner

Disse sakene er vanskelige å illustrere. Det tradisjonelle pressefotografiet gir konkret dokumentasjon til sakene som omtales. Det er viktig å være på rett sted til rett tid. Det skal vise hva som faktisk skjedde, med de riktige personene avbildet.

Vi hadde kommet frem til at det ikke ville være en god etisk vurdering å gå for tett på i skildringene i disse sakene. Det måtte nødvendigvis få konsekvenser også for hvordan vil jobbet med illustrasjoner. Vi visste i flere tilfeller hvilke personer som hadde bodd på konkrete adresser, og ofte hvilke pleiere som var involvert. Nå valgte vi å gå en helt annen vei for å illustrere sakene. Vi ønsket oss en illustratør/kunstner som kunne ta utgangspunkt i de virkelige situasjonene vi hadde i researchen vår, men gi dem et abstrakt uttrykk.

Mariel Simone Bentzrud utfordret avisens fotografer til å ta rolige bilder uten mennesker på, som hun kunne bruke som «lerret» og tegne oppå. Vi hadde flere samtaler med henne og ga tilbakemeldinger på utkast underveis. Kunstneren hadde god oversikt over problemstillingene vi jobbet med, selvsagt uten å kjenne navn og sensitive kildedetaljer. Vi ble godt fornøyd med resultatet.

Konsekvenser

Avsløringene ble tema på møter i helseutvalget, formannskapet og i hele tre interpellasjoner i bystyret i Kristiansand. Politikere fra fire ulike partier har tatt forskjellige initiativer overfor administrasjonen for å bedre forholdene for den voldtatte mannen vi skrev om, og for å forbedre kommunens arbeid på systemnivå.

Nå i juni 2021 satte kommunen i gang en granskning av forholdene i regi av Agder Kommunerevisjon. Denne pågår nå og vil leveres med anbefalinger i løpet av vinteren/våren 2022.

Da vi intervjuet kommunen første gang våren 2021, hadde kommuneledelsen ikke hørt om TryggEst, et program i regi av Barne- ungdoms- og familiedirektoratet som har til formål å avdekke vold og overgrep mot voksne psykisk utviklingshemmede. Mørketallene er store. Et pilotprosjekt kvalitetssikret av forskere ved NTNU, viser at man med grundig opplæring av helsepersonell som er i kontakt med utviklingshemmede avdekker både svært alvorlige og mindre alvorlige overgrep mot denne sårbare gruppen.

Vår journalistikk gjorde kommunen oppmerksom på programmet, og sommeren 2021 vedtok Bystyret innføring av TryggEst fra 01.01.22.

TryggEst – vern av risikoutsatte voksne

Om TryggEst

Hvordan kan TryggEst hjelpe? • Hvilke kommuner er med i TryggEst? • Hvordan starte TryggEst i din kommune?

Er du utsatt for vold eller overgrep?

Hva gjør du hvis du er utsatt for vold eller overgrep • Når skal jeg kontakte politiet? • Kan TryggEst hjelpe meg? • Er du bekymret for at noen utsettes for vold eller overgrep?

Veilder for TryggEst-kommuner

Verktøy og ressurser • Å melde fra om vold og overgrep • Risikoutsatte voksne • Tegn på vold og overgrep • Ressurser for TryggEst-teamene

Mannen vi skrev om som skal ha blitt voldtatt i det kommunale bofelleskapet, fikk like før jul omsider et nytt og bedre botilbud. Det gjør hverdagen bedre både for ham og familien. Enhetslederne som tidligere hadde omtalt familien som «vanskelig» ble byttet ut, og familien forteller nå om god dialog med kommunen for første gang på mange år.

De andre som har stått fram i artikkelserien, forteller også om langt bedre dialog med kommuneledelsen og helsepersonell som fremstår som tryggere og mer villig til å lytte til de pårørendes ønsker.

Kommunen ser ut til å ha tatt våre avsløringer på største alvor. De har lagt om viktige rutiner for hvordan man sjekker referanser og politiattester før man ansetter, og jobber for å tilby nyansatte og vikarer grundigere opplæring i hvordan man håndterer ulike grupper utviklingshemmede. Denne forståelsen kan bidra til å unngå unødig tvangsbruk og vold.

I etterkant har vi også blitt kontaktet av pårørende i andre byer på Sørlandet som har fortalt lignende historier som handler om omsorgen for både barn og voksne med utviklingshemninger. Det har ført til flere reportasjer, og oppmerksomhet om blant annet BPA-tildeling til utviklingshemmede. Disse andre sakene er ikke lagt ved på publikasjonslisten, da vi anser dem som sideprosjekter i forhold til serien vår som fokuserte på voksne utviklingshemmede i Kristiansand.

4. Vedlegg: Publikasjonsliste

Serien startet 5. april 2021 med digital publisering saken: **Fem helseansatte fikk sparken**

<https://www.fvn.no/nyheter/i/56R9AX/Fem-helseansatte-fikk-sparken>

Den kom i papirutgaven til FVN 6. april.

7. april 2021: - **Han har fortsatt mareritt om det som skal ha skjedd**

<https://www.fvn.no/nyheter/i/kRmqEB/Han-har-fortsatt-mareritt-om-det-som-skal-ha-skjedd>

9. april 2021: - **Hvordan skal det gå når jeg ikke er mer?**

<https://www.fvn.no/nyheter/i/qWpo99/Hvordan-skal-det-gaa-naar-jeg-ikke-er-mer>

9. april 2021: **Omsorgen for de utviklingshemmede: Politikerne reagerer**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/jB2yzn/omsorgen-for-de-utviklingshemmede-politikerne-reagerer>

12. april 2021: - **Hvis ingen sier ifra, så fortsetter det bare**

<https://www.fvn.no/nyheter/i/Blk76e/Hvis-ingen-sier-ifra-saa-fortsetter-det-bare>

20. april 2021: **Utviklingshemmede overgrepsofre: Store problemer med avhørene**

<https://www.fvn.no/nyheter/i/7Kz7e4/utviklingshemmede-overgrepsofre-store-problemer-med-avhoerene>

21. april 2021: **Overgrep mot utviklingshemmede: Kontrollutvalget krever redegjørelse**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/LnRey4/overgrep-mot-utviklingshemmede-kontrollutvalget-krever-redegjoerelse>

9. mai 2021: **Skal undersøke PU-omsorgen**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/zqnXpb/skal-undersoeke-pu-omsorgen>

11. mai 2021: **Slik kan kommunen avdekke mer vold og overgrep**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/GakbwV/slik-kan-kommunen-avdekke-mer-vold-og-overgrep>

30. juni 2021: **Vil bekjempe vold og overgrep mot utviklingshemmede**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/Al4qVq/vil-bekjempe-vold-og-overqrep-mot-utviklingshemmede>

31. desember 2021: - **Han har fått det helt fantastisk**

<https://www.fvn.no/nyheter/lokalt/i/y4Kw7K/han-har-faatt-det-helt-fantastisk>